

MAGYAR KÖNYV- SZEMLE

KÖNYVTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT
REVUE POUR L'HISTOIRE DU LIVRE

93. évfolyam

1977

3

KÖZLEMÉNYEK

Liebhald Eghenvelder egy kódexe az esztergomi Ferences Könyvtárban. Pozsonyban 1457-ben jegyezték be a *Protocollum Testamantorumba Liebhald Eghenvelder városi írnok végrendeletét*¹. A végrendelet az írnok 37 kötetből álló könyvtárának a felsorolásával kezdődik. Sorban a nyolcadik kötet leírása:

Item mer ain predig puech de sanctis in ainer Roten haut von losch gebunden un dar Inn ain Tractat de arte Moriendi Auch ain Tractat von den heiligen drein kunigen, ain tractat vom Anticrist, drey Sermon de nouo sacerdote mit vil Themata, auch dy Concordantzen vber dy passion der ewangelisten, mit dem plancto Anshelmi, ain guter tractat de instructione confessorum vnd matrimonio.

Csontos János *A pozsonyi sz. Ferencziek tartományi könyvtárának codexei* c. cikkében² tizenhatodikként leírt egy 233 folióból álló, korabeli vörös bőrkötésben levő, 1435-ben Gebhardus (!) scolasticus által Hamburgban (!) írt kódexet:

Postilla de Sanctis. — Tractatus fratris Johannis de Hasselbach lectoris friburgiensis de instructione confessoris. — Guillelmi Durandi Episcopi numatensis (?) nonnulla opera.

1975-ben az Országos Széchényi Könyvtár Restauráló Laboratóriumában egy az esztergomi Ferences Könyvtár tulajdonát képező 15. századi papírkódexet restauráltak. A kódex azonos a fentebb leírttal. Kéthasábos, gótikus könyvkurzívval írt, váltakozó sor-számú (42—47), korabeli vörös bőrkötésben levő, rézkoptatókkal ellátott. Az egyes művek elején piros, zöld és barna indadisztes iniciálék találhatók, a kötet végig gazdagon rubrumozott. Néhol előfordulnak marginális kiemelések a 16. századból. A kódexet Eghenvelder valószínű a pozsonyi Sz. Márton székesegyházra hagyta. A ferencesek tartományi könyvtárából a tartományi székhely Budapestre kerülésével a kódex is a pesti, majd onnan az esztergomi ferencesek könyvtárába került, ahol jelenleg az Ms. 1. jelzetten őrzik.

A tartalmi szempontból változatos kódex elején egy *Postilla de sanctis super Ewangelia per anni circulum una cum textu annotato* található. (ff. 1—80^v.)³. A 79. levélen, két Kata -

¹ Az OL-ben Č 9 mikrofilmtári jelzeten filmmásolat található róla. A könyvtárra vonatkozó adatokat közli ORTVAY Tivadar: *Pozsony város története*, II/4. köt. Pozsony 1903. 342—349. A kódexek felsorolásában azonban nem követi a végrendeletben található sorrendet. Újabb közlése: JURAJ SPIRITZA: *Testament Liebharda Egkenfeldera, Bratislavskeho mestského notára v rokoch 1441—1456*. Sborník Slovenského Národného Múzea LXI. 1967. História 7. 167—182.

² MKsz 1878. 45—54.

³ A *Postilla de sanctis sermoi* sorrendben az alábbi ünnepekről szólnak: [Andreas], [Nicolaus ?], Thomas, Stephanus, Johannes, Purificatio BMV, Annuntiatio BMV, Adalbertus, Georgius, Philippus et Jacobus, „de sanctis infra pasca et festum pentecosten”, Inventio S. Crucis, Vitus, Johannes Bapt., Paulus et Petrus, Visitatio BMV (két sermo), Margareta, Maria Magdalena, Jacobus Maior, Laurentius (két sermo), Assumptio BMV (két sermo), Bartholomaeus, Nativitas BMV, Exaltatio S. Crucis (két sermo), Matthaeus, Venceslaus, Sancti Angeli (két sermo), Simon et Judas, Omnes Sanctorum, Martinus, Sancti Quinque Fratres, Katherina (két sermo).

lin-beszéd közt arról tudósít bennünket a scriptor, hogy Hainburgban, 1434. év Szt. Lőrinc napjának vigiliáján fejezte be a másolást.⁴ Utána a következő érdekes megjegyzést írja: et eodem anno . . . gebat in die marci que erat die secunda post cantate et quasi omnes vinee fuerunt peruste per [pro] vinciam austrie et eciam ut audiui per fronconiam et alsaciam, sed in ungaria valuerunt. (f. 79.) A második Katalin-napi, vagy bármely más szűzről való sermot már 1435-ben másolta (ff. 79^v—80^v.), a következő Tractatus de arte moriendi-t (ff. 81—87.)⁵ pedig 1434-ben. Mintegy annak bizonyítékaként, hogy Eghenvelder tulajdonosként is használta, olvasta kódexét, a 87^v-ra 15—20 év múlva az alábbiak kerültek:

In Anno domini Millesimo quadringentesimo quadragesimo octauo proxima feria quinta post festum sancte Margarete vngarie obiit primogenita mea filia mihi carissima Margareta nomine In aurora diei que erat etatis In quarto anno a festo sancti Georgii. In domo et curia dominorum de sancta cruce Katherine ubi eo tempore eram constitutus Magister curie dominorum et notarius posoniensis cuius felix anima requiescat in eterna pace Amen.

In Anno domini Millesimo Quadringentesimo L quinto feria quinta proxima post festum sancti Mathie apostoli obiit Anna uxor mea probissima et mihi carissima hora tertia ante ortum solis et sub puerperio filii mei Sebastiani et tunc eram notarius Ciuitatis posoniensis cuius anima requiescat in pace.

In Anno domini Millesimo quadringentesimo L quarto tertia die ante festum beati Thome apostoli obiit filius meus unicus Johannes in tenera etate annorum vite sue 3°. cuius anima requiescat in pace.

Ismét egy tractatus következik, az ún. Stella clericorum (ff. 88—92.).⁶ Ezt is 1434-ben másolta Eghenvelder. A végén megjegyzi: de illa materia plus inuenies in minoribus sexternis heinrici. A hárcmkirályokról szóló értekezés (ff. 92^v—121^v.)⁷ és annak registre között (f. 120.) ez áll: finis huius operis per manus liebhardi Arcium baccalaurei in hainburga 1435°. A register után pedig: finis illius Registri annotatum ex libro domini vicarii Georgii Tlethan tunc temporis in hainburga per manus liebhardi Anno domini etc. XXXV^{to} in octaua Epiphanie domini Eodem anno abiit Strenuus ac illustris vir Georgius de Rukken-dorff Miles in hainburg In die circuncisionis domini cuius anima requiescat in pace etc. Amen. Az Antichristusról szóló tractatus (ff. 122—132)⁸ után 1434-ben írt három sermo következik de nouo sacerdote ex angelico collecti (ff. 134—138.). Ugyancsak 1434-ben ke-

⁴ A továbbiakban megadjuk a fontosabb incipiteket és bejegyzéseket, de felhívjuk a figyelmet arra, hogy a kódexről az OSZK-ban FM₁/2604. sz. jelzet alatt mikrofilm található.

⁵ Incipit quidam Gloriosus tractatus de arte moriendi uidelicet quomodo homo se debeat disponere et offerre in mortem et diuiditur in sex particulas ut patebit secundum ordinem. In quibus finaliter ponuntur multe pulchre oraciones que legi debent super agonizantem . . .

Inc. Cum de presentis exilii miseria mortis transitus . . .

Expl. . . . ut prius ante quam nos accipiet mori distat etc.

⁶ Incipit quidam tractaculus bonus et breuis tractatus de actu sacerdotali et instructione eorum Et noncupatur Stella clericorum.

Inc. Quasi stella matutina in medio nebule . . .

Expl. . . . Et ita purificatis frugibus abiit demon et tamen de illo in die sancti magni confessoris siue ludvici confessoris.

⁷ Secuntur laudes et gesta trium regum beatorum et Ritus atque secte multorum regnorum cum notabilibus autenticis quam plurimis diuersarum regionum hec patebunt. Inc. Cum venerandissimorum trium magorum ymmo uerius trium regum . . .

Expl. . . . Vt in die iudicii sis secura in reddenda racione Amen.

⁸ Incipit libellus compendiosus de Antichristo venturo cum approbacionibus.

Inc. Antichristus veniet in tempore habundantie peccatorum sicut dicitur daniel VIII. . . .

Expl. . . . ac talibus membrorum malorum cladibus cruciatus est ut propria manu se occideret etc.

rült a kötetbe az 56 + 16 szentbeszédhez szóló téma (ff. 138—144^v). A Krisztus szenvedéséről szóló összeállítás a 145—189. leveleken található. Először egy sermo, majd a négy evangéliumból összeállított concordancia passionum⁹, amely után az alábbi megjegyzés olvasható:

Scripte sunt hec concordantie Ewangeli[st]arum super passiones in Haumburga feria sexta finite post nicolai Eodem Anno illustrissimus imperator semper Augustus Cesar Sigismundus fecit concordiam inter heresim Bohemorum et Christianorum fidem Et Blesco filius cuiusdem fiscalitoris resignat prenominato Cesari Sigismundo Ciuitatem ternauiam que iterate fuit resignata illustrissimo principi Alberto Austrie Anno etc. Millesimo etc. XXXIII° etc.

Szent Anselm planctus-át (f. 181^v.) és passio-ját (f. 185.) egy sermo követi (f. 186^v.), amely után ismét egy megjegyzés olvasható: Plures sermones de passione domini inuenies in sermonibus de tempore Magistri Nicolai. (f. 189.)

1435-ben írt sermok következnek: de morte (f. 189.), de confessione (f. 189^v.), de conversione peccatoris (f. 191.), de natiuitate (f. 192.). Aztán egy tractatus de instructione confessorum erga penitentes (ff. 194—212.)¹⁰, majd aliqua breuia ex dictis Gwilhelmi durandi (ff. 212^v—215^v.)¹¹ és a végén csonkán a Summa matrimonii (ff. 215^v—233^v.)¹².

Liebhard Eghenvelder (1387—1455/57) életéről és működéséről meglehetősen sokat tudunk. A most előkerült kódexen kívül kezeírásával az alábbi fennmaradt kódexeiről van tudomásunk:

Brüsszel, Királyi Könyvtár, Nr. 8879—80.¹³ — Végrendelet, 20.
Klosterneuburg, Zeitschrift für deutsche Philologie, 1903, 369. és BLEYER Jakab: Magyar vonatkozású bejegyzések egy brüsszeli kódexben. Századok, 1904, 181—183. Stiftsbibliothek, Nr. 486.¹⁴ — Végrendelet, 6.
Bécs, Nationalbibliothek, Ser. Nov. 3344.¹⁵ — A végrendeletben nem szerepel.

A fenti négy kódexen kívül Maschek a végrendeletben huszonharmadikként felsorolt régi jogi kódex és a bécsi Nationalbibliothek, Ser. Nov. 2584. sz. 13. századi kódexének azonoságáról is említést tett.¹⁶ Egyéb előkerült kódexről nincs tudomásunk.

Eddigi ismereteinket a most előkerült kódexbe írt naplószerű feljegyzésekkel kiegészítve, a kódexek leírójáról a következőket mondhatjuk el:

⁹ Secuntur concordantie passionum secundum quatuor Ewangelistas.
Inc. Scitis quia post biduum pasca erit . . . Matth. XXVI. vbi nota quod passio christi scribitur a matheo capitulo dicto . . .

Expl. . . . quod nobis concedat qui sine fine vivit . . .

¹⁰ Incipit Tractatus fratris Johannis de haselach lectoris friburgensis de instructione confessorum erga penitentes.

Inc. Simpliciores et minus expertos confessores de modo audiendi confessiones . . .

Expl. . . . et testamentum celeriter expediant frequentibus ammocionibus . . .

¹¹ Secuntur aliqua breuia ex dictis Gwilhelmi durandi episcopi collecta Mimatensis Ecclesie Episcopi (?) et primo de interrogacionibus ad (!) sacerdote ad peccatorem.

Inc. Dicit enim Augustinus quod sacerdos subtiliter sapienter . . .

Expl. . . . et qualiter diffirmantur patet in autore qui dicitur Seneca et tamen de illo etc.

¹² Incipit summa Matrimonii per talem prologum Quoniam frequenter penitenciali dubitationes circa matrimonium . . .

Az elején közölt register 26 caputot sorol fel, szövegünk a 22. caput közben megszakad.

¹³ PRIEBSCH, Robert: *Aus deutschen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Brüssel.*

¹⁴ MASCHKE, Franz: *Die Handschriftensammlung des Stadtschreibers Liebhard Eghenvelder.* Unsere Heimat, Monatsblatt des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich und Wien, 1953, 93—96.

¹⁵ MAZAL, Otto — UNTERKIRCHER, Franz: *Katalog der abendländischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek.* „Series nove.“ Teil 3. Wien 1967, 67.

¹⁶ I. m. 96.

A neve után ítélve Rajna-vidéki származású Liebhard Eghenvelder a bécsi egyetemet látogatta s ott a baccalaureusságig jutott.¹⁷ 1431 és 1435 között Hainburgban találjuk, ott írta le a Bécsben, Klosterneuburgban és Esztergomban ma is megtalálható kódexeket. Az utóbbi kettőben elárulja, hogy scolasticusként tevékenykedett, s a neves osztrák Rukendorf nemesi családdal volt kapcsolatban Hainburgban való tartózkodása.¹⁸ Az esztergomi kódexből az is kiderül, hogy 1435 vízkeresztjén halt meg a strenuus ac illustris vir Georgius de Rukkendorff Miles in Hainburg (f. 121^v.) Utána Eghenveldert Sopronban találjuk, ahol keze írásával több német nyelvű számadás, számadáskönyv és dézsmajegyzék maradt fenn.¹⁹ 1442—1455 közt pozsonyi városi írnok. Az esztergomi kódexben található bejegyzés szerint 1448-ban a nótáriusság mellett ő a Szent Katalin curia magistere is (f. 87^v.). Ebben a curiában, az osztrák szentkeresztii ciszterciák tulajdonában levő gazdasági központban lehetett a lakása, ahol 1437-ben még Michl Vogelt találjuk.²⁰ A Krisztustársulat 1445-ben bejegyzett 23 tagja közt is szerepelt Liebhard Statschreiber.²¹ 1447-ben a városbíróval Budán járt Hunyadi János gubernátornál.²² A Brüsszelben őrzött kódexben fontos bejegyzéseket találunk az 1451—1453 közötti időkből: Kapisztrán Jánosról, V. László királyról, Hunyadi Jánosról, Giskráról, Pozsonyról és Bécsről. Ugyaninnen tudjuk, hogy 1451-ben Pozsony város ügyében két társával együtt négyheti utat tett Temesvárra, 1452-ben pedig ismételtén Budán járt.²³ Az esztergomi kódex családi körülményeiről is tájékoztat: 1448-ban Margit nevű, négyéves, elsőszülött lánya, 1454-ben Tamás nevű hároméves fia halt meg. Felesége, Anna, a végrendeletben emlegetett fia, Sebastianus szülésébe halt bele, 1455-ben (f. 87^v.).

Néhány érdekes feljegyzést tartalmaz a most előkerült kódex Eghenvelder környezetéről és a korabeli eseményekről is. Ezek sorrendben: 1434-ben a szinte egész Európát sújtó szőlőpusztulás Magyarországot megkímélte (f. 79.). A háromkirályok történetét a hainburgi vicarius, Georgius Tlethan [Trethan] kódexéből másolta 1435-ben (f. 121^v.). 1434-ben Zsigmond császár a husziták és a katolikusok között egységet tett. Blesco, valamiféle halász fia visszadja Nagyszombat városát Zsigmond császárnak, aki azt Ausztriai Albertnek adta át (f. 180.). Két esetben másik kódexére utal Eghenvelder: a Stella clericorum után — de illa materia plus inuenies in minoribus sexternis heinrici — és később: Plures sermones de passione domini inuenies in sermonibus de tempore Magistri Nicolai. Utóbbi a végrendelet hatodik helyén felsorolt prédikációskötet, Nicolaus von Dinkelsbühl beszédeivel, előbbi a végrendeletben nem szerepelt.

Eghenvelder könyvtárát végrendeletében szétosztotta.²⁴ A 37 felsorolt kódex közül 20 esetben olvasható a leírás végén az ist meiner hanntgeschrift megjegyzés. Az esztergomi kódex esetében ez a megjegyzés elmaradt, de minden kétséget kizáróan Liebhard Eghenvelder saját kezű írásáról van szó: ezt nemcsak a bejegyzések, hanem az egyéb Eghenvelder-kezíratokkal való összehasonlítás is bizonyítja.²⁵ A végrendelet szerint a kódexek — néhány kivételtől eltekintve — pozsonyi magánszemélyek és egyházi testületek tulajdonába juthattak. Így Liebhard Eghenvelder könyvtára a magyarországi könyvkultúra szerves részévé vált.

SZELESTEI N. LÁSZLÓ

¹⁷ MASCHEK: I. m. 94.

¹⁸ Uo.

¹⁹ MOLLAY Károly: *Többszövegűség a középkori Sopronban*. Soproni Szemle 1967. 323.

²⁰ ORTVAY: I. m. II/1. köt. Pozsony 1895. 39.

²¹ ORTVAY: I. m. II/4. 409.

²² ORTVAY: I. m. III. Pozsony 1894. 435.

²³ BLEYER: I. m. 182.

²⁴ Vö. ORTVAY: I. m. II/4. 348—349.

²⁵ Vö. UNTERKIRCHER, Franz: *Die datierten Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek von 1401 bis 1450. I—II*. Wien 1971. II. 168. (Abl. 268.)

Ezúton mondok köszönetet Vízkelety Andrásnak e cikk megírása közben nyújtott szíves segítségéért.